

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

У статті представлено історико-педагогічний аспект становлення художньо-технічної творчості учнів в Україні та за кордоном у контексті культурологічного підходу та загальносвітових художніх традицій.

Системний підхід до розгляду проблеми дослідження передбачає ретроспективний аналіз становлення художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном й розгляду наукових ідей щодо організації художньо-технічної творчості у початковій школі в історичному аспекті.

Зародження мистецтва та перші кроки художнього розвитку людства мають витоки ще в первіснообщинному ладі, коли закладалися основи матеріального й духовного життя суспільства. На українських землях життя первісної людини зафіксовано 1 млн. р. до н.е. (поселення Королево на Закарпатті), де первісними людьми були закладені елементи художньо-технічної творчості, основи культурних традицій. З глибини століть і до сьогодні художньо-технічна творчість набула своєрідного змісту.

Метою цієї статті, що становить одну зі складових нашого дослідження, є розкрити історико-педагогічний аспект становлення художньо-технічної творчості учнів в Україні та за кордоном згідно з парадигмою педагогічної науки та практики.

На основі ретроспективного аналізу філософської, історичної, психолого-педагогічної літератури, зокрема наукових праць М. Кагана, Д. Кривача, Т. Носаченко, В. Овсійчука, С. Черепанової, О. Шевнюк та ін. [1; 2; 3; 4], нами було виділено етапи розвитку художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном: донауковий етап (близько 35 тис. до н.е. – перша половина XVI ст.), етап становлення художньо-технічної творчості у системі мистецтвознавчих наук (друга половина XVI ст. – XVIII ст.), етап розквіту художньо-технічної творчості у новітній час (XIX ст. – XXI ст.).

В Україні первісне мистецтво характеризувалося періодами елементарної художньо-технічної творчості, які виокремлювалися додатковими епохами: епоха палеоліту (давньокам'яний вік) (близько 35 – 10 тис. до н.е.); епоха мезоліту (середньокам'яний вік) (10 – 6 тис. до н.е.) [5]; епоха неоліту (5 – 3 тис. до н.е.) [2: 43]; епоха бронзи (близько 2 тис. до н.е. – 1 тис. до н.е.) [6: 23].

Художньо-технічна творчість періоду становлення християнства в Україні (IV ст. н.е. – VIII ст.) ґрунтувалася вже зовсім на інших засадах духовності та представлена декоративним оформленням храмів, формуванням ранньої символічної емблематики, поширенням інкрустаційного стилю.

У киеворуський період (IX – XIII ст.) простежуються тенденції світової інтелектуальної традиції, зокрема античної, візантійської, середземноморської, південнослов'янської культур на ґрунті культури автохтонної. Активна художньо-технічна творчість розпочалася на Русі з упродовження християнства, яке визначило основні категорії суспільної свідомості, форму їх художнього виявлення у X – XI ст. У Київській Русі аквареллю оздоблювали рукописні книги (Остромирове Євангеліє, 1056 – 1057; "Изборник Святослава", 1073 та ін.). Майже в усіх рукописних книгах ми знаходимо малюнки і мальовані великі літери, які є цікавим декоративним вирішенням у вигляді заставок, кінцівок, ілюстрацій з використанням при цьому різноманітних орнаментальних композицій [7: 68].

З другої половини XVI до першої половини XVII ст. – період українського Ренесансу. Ренесансне мистецтво на землях України – новий етап в історії українського мистецтва. У цей час мистецтво живопису під впливом досягнень архітектури та декоративно-об'ємної пластики поступово змінювалося. Зароджувалися нові жанри, новий метод художнього бачення світу.

Друга половина XVII – перша половина XVIII ст. – українське мистецтво періоду бароко і рококо, яке характеризувалося впровадженням європейського художнього рівня в архітектурі, скульптурі, живописі. У цей час Київ здобув належну йому об'єднувальну роль у питаннях художньо-технічної творчості. Мистецьким осередком стала Києво-Печерська лавра, де з XVIII ст. була започаткована малярська школа. Чимала увага приділялася художньому вихованню учнів у Київській академії.

Друга половина XVIII ст. – початок XIX ст. – українське мистецтво класицизму та романтизму. У вищезазначений період в Україні набувають розвитку монументально-декоративне барокове малярство і разом з ним – класицизм. Дві стильові тенденції – бароко і класицизм – стали провідними.

У новітній час (XIX – XXI ст.), на етапі розквіту художньо-технічної творчості на землях України, під впливом розвитку виробництва, промисловості здійснюється реконструкція міст, відбувається розвиток архітектурної художньо-технічної творчості – стилів модерн, неокласицизм; а також представлені стильові тенденції мистецтва скульптури – академізм, реалізм, неоакадемізм, традиціоналізм, авангард [3: 155].

Становлення художньо-технічної творчості в Україні безпосередньо пов'язано з культурою європейських країн, що дає нам можливість розглядати її особливості в межах виділених нами етапів.

На відміну від України, в Європі мистецтво стародавнього світу (VI тис. до н.е. – 476 р. н.е.) характеризувалося розвитком художньої творчості та елементів технічної на етапі синкретизму мистецтва.

Синтез мистецтв досягається гармонійним поєднанням окремих компонентів на засадах ідейно-художнього задуму, композиційного узгодження стилів, жанрів, пропорцій, ритмів тощо. Що ж до видовищних (просторово-часових) мистецтв, то тут синтез іманентний самій природі художньо-технічної творчості і

відбувається ніби всередині даного виду мистецтва. Синтез пластичних мистецтв (архітектура, образотворче, ужиткове мистецтво) спрямований на естетичне формування довкілля і буття людини [6: 27].

У стародавньому світі мистецтво Заходу досягло цілноті, єдності, завершеності та синтезу всіх форм. Художня творчість та елементи технічної у той час зберігали народний характер, формуючись у сфері міфологічного мислення. Різні види мистецтва, архітектура, скульптура, живопис, прикладне мистецтво вступали одне з одним у співдружність. Художньо-технічна творчість у цей період мала більш цілісний характер, вона об'єднувалася єдиними принципами та ідеями епохи. У мистецтві Стародавньої Греції було втілено ідеал краси гармонійно розвиненої особистості.

Період мистецтва Середніх віків (V – XIV ст.) характеризувався розвитком художньо-технічної творчості в європейських країнах і було уособленням творчої волі людини, могутності праці колективу [6: 78].

Саме в епоху середніх віків художня творчість та елементи технічної у деяких народів Європи досягли високого розквіту (розвиток пейзажу, натюрморту, побутового жанру, портрета). Протягом цього часу народи створювали яскраві самобутні пам'ятки архітектури, скульптури, живопису та прикладного мистецтва.

Європейське мистецтво епохи Відродження (XV – XVI ст.) характеризувалося домінуванням художньої творчості й науки.

Не випадково більшість митців доби Відродження поєднували художню творчість і науку, досліджували проблеми пропорції, симетрії, ритму, перспективи, гармонії, з якими пов'язують досконале втілення краси. Серед них – Джотто (1266-1337) – італійський живописець, скульптор і архітектор; Мазаччо (1404-1428) – італійський живописець; Леонардо да Вінчі (1452-1519) – італійський живописець, учений, теоретик мистецтва; А. Дюрер (1471-1528) – німецький живописець, скульптор, гравер, теоретик мистецтва. Мистецтво відродження вирізнялося пристрасною до гармонійного ідеалу та завершеними класичними формами співвідносилося до гострих почуттів індивідуально неповторної художньо-технічної творчості.

У Європейському ренесансному мистецтві (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) простежуються концептуальні дослідження у галузі художньо-технічної творчості у системі мистецтвознавчих наук.

Цей період став етапом формування національних культур Нового часу. Думка про розвиток художньо-технічної творчості XVII ст., як і попередньої доби Відродження, розвивалася в органічному зв'язку з художньою практикою. Концептуальні дослідження у галузі художньо-технічної творчості здійснює переважно мистецтвознавство.

У цю епоху завершений процес локалізації великих національних художніх шкіл, своєрідність яких визначалася як умовами історичного розвитку, так і художніх традицій художньої творчості, що склалися у кожній країні – Італії, Фландрії, Голландії, Іспанії, Франції. У художньо-технічній творчості отримує нове тлумачення поняття синтезу мистецтва. У цей період такі країни, як Італія, Іспанія, Фландрія, Голландія, Франція, стають художніми осередками, де досягнуто найвищих творчих результатів серед національних мистецьких шкіл. В інших європейських країнах – Англії, Німеччині, Австрії, Чехії, Польщі, Данії – художньо-технічна творчість зберігала відбиток локальних властивостей та взаємозв'язок з традиціями попередніх епох. У першій половині XVII ст. головне місце займав живопис, який був носієм вищих етичних ідеалів, які втілювалися в образ людини, а з 60-х рр. живопис, як і скульптура, мав переважно декоративний характер і підпорядковувався архітектурі [6: 225]. У художній творчості йшов процес розкладу класицизму з його регламентацією, посилювався інтерес до народної творчості.

Мистецтво класицизму та романтизму Європи (XVIII ст.) – це період розвитку точних наук, високого підйому художньо-технічної творчості. Наукові знання створювали фундамент точного спостереження та аналізу дійсності для художньо-технічної творчості.

У середині XVIII ст. подоланню класицистичної доктрини сприяли представники демократичного напрямку німецького Просвітництва – історик, теоретик мистецтва, археолог Й. Вінкельманн (1717-1768) і філософ, письменник, теоретик мистецтва Г. Лессінг (1729-1781). За теорією Й. Вінкельманна, мистецтво покликане втілювати ідеальну красу. У такому випадку *втілення і дія*, виступаючи моментами прекрасного, становлять певне обмеження прекрасного [8]. З-поміж німецьких теоретиків Г. Лессінг перший вказав шляхи розвитку національного мистецтва, наголосив на необхідності подолання канонів і норм класицизму. У трактаті "Лаокоон, або Про межі малярства і поезії" (1766) Г. Лессінг розглянув проблеми наближення мистецтва до життя, проаналізував сутність та засоби словесного й образотворчого мистецтва.

Методично порівняльний аналіз Ш. Батте охоплює сім видів мистецтв: поезію, живопис, музику, архітектуру, красномовство, скульптуру, танець, які повністю вичерпують світ мистецтв як витончених, створених для насолоди, так і „прикладних” (архітектура, красномовство). Він прагнув засобами порівняльного аналізу виявити "єдиний принцип", властивий для всієї художньо-технічної творчості, й таким вважав "наслідування прекрасній природі" [9: 378-379].

Мистецтво епохи імперіалізму в Європі і в Україні (XIX – XXI ст.ст.) – розквіт художньо-технічної творчості. Реалістичне мистецтво XIX століття стверджувало естетичні цінності дійсності, оспівувало красу реальної дійсності та праці людини. У середині XIX ст. складається теоретична програма реалізму, яка отримала практичне втілення у творах графіки, живопису, скульптури [6: 267]. Протягом XIX ст. одне з передових місць у Європі займала німецька культура, котра досягла високого розквіту в жанрі живопису. Специфіка художньо-технічної творчості Нового часу в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (Польщі, Чехії та Словачії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Югославії) проявилася у формуванні національної самосвідомості народів. Засновники нової культури та мистецтва прагнули підкреслити її національні основи, інтерес до історичного минулого, до народного характеру та звичаїв.

Відкриття у художньо-технічній творчості, зроблені у різних регіонах світу, переконливо довели, що "мистецькі досягнення, здобуті впродовж усієї історії людства, можуть бути сумарно побаченими одним цілісним історико-культурним явищем, відповідно поділеним на категорії, проаналізованим як глобальний загальнолюдський творчий феномен" [10: 325].

На межі XIX-XX ст. активізувалася діалогічно-комунікативна взаємодія різних культур. Національні філософсько-естетичні пріоритети та методологічні пошуки набули загальноєвропейського значення.

Отже, аналіз наукової літератури дозволив нам порівняти характер, специфіку та виділити такі тенденції становлення художньо-технічної творчості в Україні та Європі:

– упродовж усієї історії образотворчого мистецтва художня творчість та елементи технічної значно змінювалися, з'являлися нові можливості передавати найтонші нюанси у кольорі, формі, фактурі, композиції; у мистецтві стародавніх східних держав яскраво виражена спрямованість до значного та досконалого;

– становлення художньо-технічної творчості у країнах Європи в епоху Відродження відбувається в оволодінні просторовими закономірностями, відображенні загальної композиції, колориту, пропорційності, симетрії, рельєфності зображення;

– протягом XVII – початку XVIII ст. в Україні простежується домінація традицій народного мистецтва в розвитку художньої творчості;

– у період XIX – XX ст. втілюється реалістичний напрям у різних жанрах художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном. Успішного освоєння набувають нові творчі прийоми, форми, техніки виконання виробів;

– у кінці XX – на початку XXI ст. впроваджуються і використовуються нові гнучкі технології, триває пошук орієнтації в організації художньо-технічної творчості; посилюються інтеграційні зв'язки між окремими видами мистецтв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Каган М.С. Системный поход и гуманитарные знания. – Л., 1991. – С. 31-33.
2. Кравич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. / Передмова проф. В. Скотного. – Ч. I. – Львів: Світ, 2003. – 256 с. + 16 вкл. іл.
3. Кравич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. – Ч. 3. – Львів: Світ, 2005. – 268 с. + 80 вкл. іл.
4. Шевнюк О.Л. Зміст культурологічної освіти майбутнього вчителя // Творча особистість учителя з проблем теорії і практики: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – К.: НПУ, 2002. – С. 169-177.
5. Столяр А.Д. Происхождение изобразительного искусства. – М., 1985. – С. 101.
6. История зарубежного искусства: Учебник / Науч.-исслед. ин-т теории и истории изобраз. искусств ордена Ленина Акад. Художеств СССР; Под ред. М.Т. Кузьминой, Н.Л. Мальцевой, 3-е, доп. изд. – М.: Изобраз. искусство, 1983. – 488 с.
7. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць / Ред. кол.: І.А. Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін. – Львів: Світ, 2000. – Вип. 5. – 488 с.
8. Винкельманн И. История искусства древности // Винкельманн И. Избранные произведения и письма. – М., Л., 1935. – С. 32-41.
9. Батте Ш. Изыщные искусства, приведенные к одному главному началу // Начальные правила словесности: В 4 т. – М., 1806. – Т. 1. – С. 378-379.
10. Кравич Д. Універсалізм дизайну як мистецтва ідеї, форми і функцій // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 325-338.

Матеріал надійшов до редакції 15.11. 2007 р.

Колесник. Н.Е. Историко-педагогический аспект становления художественно-технического творчества в Украине и за рубежом.

В статтє представлен историко-педагогический аспект становления художественно-технического творчества в Украине и за рубежом в контексте культурологического подхода и мировых художественных традиций.

Kolesnyk N.Ye. The Historical and Pedagogical Aspects of the Pupils' Artistic and Technical Creative Activity Formation in Ukraine and Abroad.

The historical and pedagogical aspects of the pupils' artistic and technical creative activity formation in Ukraine and abroad in the context of culturological approach and world artistic traditions are presented in the article.